

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตของมนุษย์คือการหลุดพ้นจากความทุกข์พบกับความสุข นิรันดร์ด้วยว่าความทุกข์เป็นของคู่กับชีวิตมาตั้งแต่เกิด ในทางพระพุทธศาสนาก็มีที่กล่าวถึงความทุกข์ไว้มากมายหลายแห่งในพระไตรปิฎก เช่นพุทธดำรัสว่า ทุกข์เท่านั้นเกิด ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด ไม่มีอะไรดับ (ส.ส.15/171/219) ความทุกข์นี้มีทั้งทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ซึ่งถือกันว่าประเสริฐที่สุดในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย แต่กลับมีความทุกข์มากกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าสัตว์เหล่านั้นถูกรอบงำด้วยอวิชชาหรือความไม่รู้ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรรมหรือการกระทำ ความไม่รู้นี้เองเป็นเครื่องผูกมัดให้มนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิด ผูกพันอยู่กับความทุกข์ ความทรมานของชีวิต (ไพฑูรย์ พัฒนยิ่งใหญ่ 2530 :46) เมื่อชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ บุคคลจึงพยายามแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่การหลุดพ้น ผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ได้เข้าถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมัน ในศาสนาพุทธพระเวทเรียกว่า บรรลุโมกษะ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า บรรลุพระนิพพาน

ในศาสนาพุทธพระเวท วรรณเรื่องโมกษะมีมาตั้งแต่สมัยพระเวท เพราะถือกันว่าการหลุดพ้น (โมกษะ) เป็นจุดหมายสูงสุดของอาตมโนในพรหมนุ (Louis Renou 1971 : 88) แต่วรรณคดีกล่าวก็ยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก แต่ก็ได้พัฒนามาเป็นลำดับจนกระทั่งถึงยุคอุปนิษัทจึงปรากฏชัดเจนขึ้น

อุปนิษัทเป็นส่วนหนึ่งของพระเวทและเป็นส่วนที่อยู่ท้ายสุดของพระเวท จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เวทานตะ (เวท + อนฺต ที่สุด, ส่วนอันเป็นที่สุด) หมายความว่า สาระคำสอนที่สำคัญที่สุดและชัดเจนที่สุดของพระเวทปรากฏอยู่ในอุปนิษัท อาจกล่าวได้ว่า โดยเนื้อหาที่สำคัญแล้วอุปนิษัททั้งหลาย ก็คือประมวลความรู้ที่เกี่ยวกับสาระแท้ของมนุษย์และโลก อุปนิษัทถือกันว่าเป็นสฤติ เช่นเดียวกับส่วนอื่นของพระเวท คือเป็นคำสอนซึ่งเป็นพระวจนะของพระผู้เป็นเจ้าโดยตรง ไม่ใช่คำสอนที่มนุษย์คิดขึ้นหรือแต่งขึ้น คำสอนต่าง ๆ จึงปราศจากความผิดพลาดและเป็นคำสอนที่ถาวรทั้งหลายเป็นผู้นำมาประกาศ ดังนั้น บรรดาแนวความคิดทางปรัชญาที่กระจัดกระจายอยู่ในมนตร์ะ พราหมณะ และอาร์ณยกะของคัมภีร์พระเวทจึงได้รับการประมวล

ไว้ในอุปนิษัต และกล่าวกันว่า เนื่องจากอุปนิษัตเป็นคำสอนสูงสุดอันศักดิ์สิทธิ์และลึกลับจึงถูกสอนแก่ลูกชายคนแรกเท่านั้น (C.U.3.11.5) และห้ามไม่ให้สอนแก่คนอื่นนอกจากลูกชายหรือศิษย์ (B.U.6.3.12, M.U.1.2.12, S.U.6.22, Maitrī 6.29)

คำว่า อุปนิษัต มาจาก อุป (Upa) อุปสรรค แปลว่า ใกล้ นิ (Ni) อุปสรรค แปลว่า ตั้งอกตั้งใจ และ สทฺ (Sad) ธาตุ แปลว่า นั่ง รวมความแล้ว แปลว่า นั่งลงใกล้อย่างตั้งอกตั้งใจ โดยมีความหมายอย่างเต็มรูปว่า หมู่ศิษย์ทั้งหลายนั่งลงใกล้อาจารย์เพื่อเรียนคำสอนอันลึกลับ และศักดิ์สิทธิ์อย่างตั้งอกตั้งใจ อุปนิษัตประกอบด้วยความหมายอันลึกลับของพยางค์ โอม (Aum) และการอธิบายคำที่มีความหมายอันลึกลับ เช่น คำว่า ตชฺชลาณ (Tajjalan) ซึ่งเป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อยู่เหนือความเข้าใจ ดังนั้น คำว่า อุปนิษัต จึงมีชื่อว่าเป็นคำสอนที่ลึกลับ และศักดิ์สิทธิ์ (รหস্যม) (S. Radhakrishnan 1974 : 19)

คิงกราจาร์ยได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า อุปนิษัต เป็นคำนามมาจาก สทฺ ธาตุ แปลว่า ทำให้คลาย, ทำลายให้สิ้น (To loosen) บรรลฺ (To reach) หรือ ทำลาย (To destroy) ประกอบเข้าด้วยกับอุปสรรค คือ อุป และ นิ ดังนั้น อุปนิษัต จึงมีความหมายว่าความรู้เรื่องพรหมัน (พรหมวิทยา) อันเป็นเครื่องทำลายอวิชชาให้สูญสิ้น เรื่องราวที่ประกอบด้วยพรหมวิทยา จึงเรียกว่า อุปนิษัต ซึ่งต่อมาเรียกว่า เวทานตะ (S. Radhakrishnan 1974 : 20)

พอล ดอยส์เสน (Paul Deussen) กล่าวว่า คำว่า อุปนิษัต มีความหมายที่แท้จริงอยู่ 3 ประการ คือ คำที่ลึกลับ, คำสอนที่ลึกลับ, และความหมายที่ลึกลับ ในความหมายอันหลังอุปนิษัต ถูกอธิบายไว้ด้วยคำว่า สตยสย สตยมฺ (Satyasya Satyam, B.U.2.1.20, 2.3.6) ตทวนํ (Tadvanam, Kena 4.6) ตชฺชลาณ (Tajjalan, C.U.3.14.1) และคำว่า เนติ เนติ (Neti Neti, B.U.2.3.6) (Paul Deussen 1972 : 16)

เนื่องจากอุปนิษัตมีอยู่เป็นจำนวนมาก เท่าที่ปรากฏมีมากกว่า 200 อุปนิษัต แต่ที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางซึ่งปรากฏในมุกติกะอุปนิษัตอันเป็นส่วนของยชุรเวทมีเพียง 108 อุปนิษัตเท่านั้น แต่อุปนิษัตที่สำคัญซึ่งคิงกราจาร์ยได้อธิบายไว้มี 11 อุปนิษัต คือ อีศะ, เกนะ, กรูชะ, ปรศนะ, มฤทกะ, มาณทุกะ, ไตตติรียะ, โอตเรยะ, ฉานโทคยะ, พฤทธารณยะ, และเศวตาศตระอุปนิษัต (S. Radhakrishnan 1962 : 141)

เราไม่สามารถจะบอกได้อย่างชัดเจนว่า อุปนิษัตเหล่านั้นแต่งขึ้นเมื่อไร แต่อุปนิษัตที่เก่าแก่ที่สุด 8 อุปนิษัต คือ โอตเรยะ, เกาษิตกี, ฉานโทคยะ, เกนะ, ไตตติรียะ, พฤทธารณยะ, อีศะและกรูชะอุปนิษัต แต่งขึ้นในศตวรรษที่ 8 และ 7 ก่อนคริสตกาลและก่อนพุทธศักราช

(S. Radhakrishnan 1974 : 22) ส่วนอุปนิษัตอื่น ๆ ที่ปรากฏในภายหลังซึ่งสังกรจารย์ได้
แต่งอธิบายไว้นั้น แต่งขึ้นหลังพุทธกาล คือ ประมาณ 400 ปี ถึง 300 ปี ก่อนคริสตศักราช
(S. Sathakrishnan 1962 : 142)

แม้ว่าอุปนิษัตจะมีจำนวนมากมาย แต่เราก็ไม่สามารถจะรู้ว่า ใครเป็นคนแต่งแต่
ละอุปนิษัต เพราะผู้แต่งไม่ได้ระบุไว้แต่เรารู้ได้ว่า มีผู้แต่งหลายคนตามลำดับเวลาที่ผ่านไป
ดังนั้นจึงทำให้เนื้อหาของแต่ละอุปนิษัตมีความแตกต่างกันถึงกับขัดแย้งกันก็มี อย่างไรก็ตาม
คำสอนในอุปนิษัตต่าง ๆ เหล่านั้น ต่างก็มีจุดมุ่งหมายหลักเป็นอย่างเดียวกัน คือสอนให้รู้
เกี่ยวกับพรหมณ์เพราะผู้มีความรู้ที่ทำให้พ้นจากการผูกมัดของโลก (อุปนิษัต) เป็นผู้พ้นจากบาป
ทั้งปวง ดำรงมั่นอยู่ในสภาวะสูงสุด (Kena 4.9) อย่างไรก็ตาม แม้อุปนิษัตจะมีจำนวนมาก แต่
อุปนิษัตเหล่านั้นก็มีเนื้อหาเป็นปรัชญาซึ่งเป็นหลักคำสอนใหญ่ ๆ ว่าด้วยพรหมณ์ อาตมัน อภิตยา
โมกษะ มายาสังสารวัฏ การสร้างโลก เป็นต้น

ที่กล่าวว่า อุปนิษัตเป็นส่วนสุดท้ายของพระเวท หมายความว่า เป็นส่วนสุดท้ายของ
ทุกพระเวท ซึ่งแบ่งเป็น 4 พระเวท คือ ฤคเวท, ยชุรเวท, สามเวทและอถรวเวท ดังนั้น เมื่อจะ
แบ่งอุปนิษัตลงในพระเวทจึงแบ่งได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. โยจเรยะอุปนิษัต, เกาษีตีกอุปนิษัต เป็นส่วนหนึ่งของฤคเวท
2. ไตตติรียะอุปนิษัต กฐะอุปนิษัต เสวตาศวตระอุปนิษัต และไมตรีอุปนิษัต เป็น
ส่วนหนึ่งของกฤชณะยชุรเวท (ยชุรเวทคำ) พฤทธารณยกะอุปนิษัต และอีศะอุปนิษัตเป็น
ส่วนหนึ่งของศุกละยชุรเวท (ยชุรเวทขาว)
3. ฉานโทคยะอุปนิษัต และเกนะอุปนิษัต เป็นส่วนหนึ่งของสามเวท
4. ปรีศนะอุปนิษัต มุณฑกะอุปนิษัต และมาณทุกยะอุปนิษัต เป็นส่วนหนึ่งของ
อถรวเวท

ในสมัยพระเวทก่อนถึงยุคของอุปนิษัต มีแนวความคิดทางศาสนาและปรัชญาจัดอยู่
ในประเภทพหุเทวนิยม คือเชื่อว่าเทพเจ้าเป็นจำนวนมาก ต่อมาแนวคิดดังกล่าวก็ได้พัฒนามา
เป็นแบบอติเทวนิยม คือ ยกย่องเทพเจ้าที่ได้รับการบูชาในอณูพิธีว่ายิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าองค์อื่น
แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะในเวลาทำพิธีบูชาอณูเท่านั้น จนกระทั่งถึงยุคของอุปนิษัต แนวความคิด
ดังกล่าวจึงได้พัฒนามาเป็นความเชื่อแบบเอกเทวนิยม คือ ยกย่องเทพเจ้าเพียงองค์เดียวว่า
เป็นพระเจ้าที่แท้จริง เป็นผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาล

กล่าวกันว่า พระเจ้าที่แท้จริงซึ่งมีอยู่หนึ่งเดียวนั้น ก็คือ พุรุหมนุ ซึ่งเป็นวิญญาณของ
จักรวาล อาตมณุ คือวิญญาณที่อาศัยอยู่ในมนุษย์ทั้งหลาย แท้ที่จริง อาตมณุและพุรุหมนุก็คือสิ่ง

เดียวกัน ดังข้อความที่สรุปลงในประโยคว่า ตตฺ ตวมลฺลํ "นั่นคือเจ้า" (C.U.6.8.7) ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในยุคอุปนิษัท คนทั้งหลายไม่ได้แสวงหาพระเจ้าที่ไหนเลย แต่มองหาพระเจ้าที่อยู่ในตัวตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นพัฒนาการสูงสุดสำหรับบรรพชนทางศาสนา นอกจากนี้ อุปนิษัทยังมีความสำคัญต่อระบบปรัชญาต่าง ๆ ของอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพื้นฐานของปรัชญาเวทান্তะ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นพัฒนาการสูงสุดของปรัชญาอินเดีย ส่วนระบบปรัชญาอื่น ๆ ที่ยอมรับนับถือพระเวท ก็ได้แนวคิดหลายอย่างจากอุปนิษัท เพื่อสนับสนุนทฤษฎีของตน เพราะอุปนิษัทเป็นคำสอนที่คลุมเครือและมีอิทธิพลมาก ดังนั้น จึงปรากฏว่าบุคคลที่มีทรรศนะใหม่หรือตั้งทฤษฎีใหม่ที่ต้องการให้คนทั่วไปยอมรับนับถือ มักจะเรียกงานของตนเองว่า อุปนิษัท (รุ่งเรือง บุญไญยรส 1970 : 30-31)

พระสูตรตันตปิฎก หมายถึง คัมภีร์ที่บันทึกและรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าใน ส่วนที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า ธรรม นอกจากนั้นยังกล่าวถึงประวัติและเรื่องราวอื่น ๆ ประกอบด้วย พระสูตรตันตปิฎก มีความสำคัญต่อชาวพุทธเป็นอย่างมากเพราะถ้าไม่มีพระสูตรตันตปิฎกไว้สำหรับบันทึก และรวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คำสอนของพระองค์อาจจะอันตรธาน สูญหาย ตกหล่น หรือมีข้อผิดพลาดจากต้นฉบับเดิมได้ (พัฒน์ เฟื่องผลา 2528 : 61)

คำว่า สูตร หรือ สูตรตันต หมายถึง เส้นด้ายหรือเส้นบรรทัด พระสูตรถือว่าเป็นแนวทางดำเนินชีวิต เปรียบเหมือนเส้นด้ายหรือเส้นบรรทัดซึ่งเป็นของสำคัญสำหรับช่างไม้ อีกอย่างหนึ่งเปรียบเหมือนเส้นด้ายใช้ร้อยดอกไม้ฉันใด พระสูตรก็เป็นที่ยึดของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าฉันนั้นเหมือนกัน (มหามกุฏราชวิทยาลัย 2532 : 19)

พระสูตรตันตปิฎก เป็นคัมภีร์หนึ่งในสามคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาที่ เรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด พระไตรปิฎกนั้นมี 3 คัมภีร์ คือ

1. พระวินัยปิฎก ประมวลระเบียบและวินัยในพระพุทธศาสนาทั้งหมด
2. พระสูตรตันตปิฎก ประมวลหลักธรรมคำสอนทั้งปวง
3. พระอภิธรรมปิฎก ประมวลปรัชญาธรรมสูง ๆ แฝงด้วยจิตวิทยาและจริยศาสตร์

(มหามกุฏราชวิทยาลัย 2537 : 123)

พระสูตรตันตปิฎกนั้นแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ เรียกว่า นิกาย มี 5 นิกาย ดังนี้ คือ

1. ทีมนิกาย แปลว่า หมวดขนาดยาว หมายถึง หมวดที่รวบรวมพระสูตรที่มีขนาดยาวไว้ส่วนหนึ่งไม่ปะปนกับพระสูตรอื่น ๆ ในหมวดนี้มีพระสูตร 34 สูตร มีพรหมชาลสูตร เป็นต้น

2. มัชฌิมนิกาย แปลว่า หมวดขนาดปานกลาง หมายถึง หมวดที่รวบรวมพระสูตรขนาดกลาง ไม่สั้นเกินไป ไม่ยาวเกินไป วัส่วนหนึ่ง ในหมวดนี้มีพระสูตร 152 สูตร มีมูลปริยายสูตร เป็นต้น

3. สังยุตตนิกาย แปลว่า หมวดประมวล คือ ประมวลเรื่องเดียวกันไว้เป็นหมวดหมู่ เช่น เรื่องพระมหากัสสป เรียกว่า กัสสปสังยุตต์ เรื่องมรรค (ข้อปฏิบัติ) เรียก มัคคสังยุตต์ ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น 7,762 สูตร มีโฆตรณสูตร เป็นต้น

4. อังคุตตรนิกาย แปลว่า หมวดที่เป็นส่วนเกิน คือ จัดธรรมไว้เป็นหมวด ๆ ตามลำดับตัวเลข เช่น หมวดที่มีธรรมข้อเดียว เรียกว่า เอกนิบาต หมวดที่มีธรรม 2 ข้อ เรียกว่า ทูกนิบาต หมวดธรรม 3 ข้อ เรียกว่า ติกนิบาต เป็นต้น จนถึงหมวดธรรม 10 ข้อ เรียกว่า ทสกนิบาต หมวดธรรมเกิน 10 ข้อ เรียกว่า อติเรกทสกนิบาต ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น 9,557 สูตร มีจิตตปริยายสูตร เป็นต้น

5. ขุททกนิกาย แปลว่า หมวดเล็กน้อย รวบรวมข้อธรรมที่ไม่ได้จัดเข้าใน 4 หมวดข้างต้นมารวมไว้ในหมวดนี้ทั้งหมดมี 15 เรื่อง คือ ขุททกปาฐะ ธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ สุตตนิบาต วิมานวัตถุ, เปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา ชาดก นิทเทส ปฏิสัมภีทามัคค์ อปทาน พุทธวัสและจริยาปิฎก (สุชีพ ปุญญานุภาพ 2530 : 21-22)

ทั้งสองคัมภีร์นั้นยอมรับพระสนะเรื่องความหลุดพ้นร่วมกัน เพราะมีการสอนถึงเรื่องความหลุดพ้นไว้ในทั้งสองคัมภีร์ อุปนิชทกล่าวถึงโมกษะ (ความหลุดพ้น) ว่ามี 2 ชนิด คือ ชีวันมุกติและวิเทหมุกติ หมายถึง โมกษะขณะยังมีชีวิตอยู่ และโมกษะหลังสิ้นชีวิตแล้ว และกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความจริงเป็นสิ่งที่รู้ได้ในประสบการณ์ เมื่อความรู้อันถูกต้องเกิดขึ้นแก่ใครคนหนึ่ง ถือว่าคน ๆ นั้นบรรลุโมกษะ ภาวะของโมกษะมิได้อยู่ที่ใด แต่อยู่ตรงนี้ ขณะนี้ผู้ที่ฉลาดและมีสติปัญญาพอ จะรู้ได้ (วิทยา ศักยานิพนธ์ 2533 : 45) กระอุปนิชทกล่าวว่า ตัณหาที่กลุ้มรุมจิตใจถูกทำลายไป ถือได้ว่าเข้าสู่ภาวะไม่ตาย คน ๆ นั้นเรียกว่า เป็นชีวันมุกติ คือ หลุดพ้นขณะยังมีชีวิตอยู่ (Katha 2.3.14) เกนะอุปนิชทกล่าวว่า ถ้าเราไม่สามารถบรรลุพรหมันได้ในชีวิตนี้ ถือว่าเป็นความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของชีวิต (Kena 2.5)

ส่วนพระสูตรตันตปิฎกก็กล่าวถึง นิพพาน ไว้ในที่หลายแห่ง เช่น ภิกษุทั้งหลาย นิพพานธาตุเหล่านี้มี 2 มี 2 เป็นไฉน คือ นิพพานธาตุมีอุปาทิเหลืออยู่และนิพพานธาตุไม่มีอุปาทิเหลืออยู่ (ขุ.อิตติ. 25/222/258) การทำให้เห็นแจ้งพระนิพพานนี้เป็นมงคลสูงสุด (ขุ.อ. 25/6/4) โลกมีความเพลิดเพลนเป็นเครื่องประกอบไว้ วิตกเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น เพราะละตัณหาเสียได้ขาด จึงเรียกว่า นิพพาน (ขุ.อ. 25/437/547, ส.ส. 15/18/55) เพราะคัมภีร์

ทั้งสองเป็นของสองศาสนา จึงมีพื้นฐานแนวความคิดต่างกัน คือ พระพุทธศาสนาไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า แต่เชื่อเรื่องกรรม ส่วนศาสนายุคพระเวทเชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดแม้ว่าทั้งสองศาสนาจะมีทรรณะเรื่องความหลุดพ้นเช่นเดียวกัน แต่ก็มีข้อปลีกย่อยแตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงเกิดมีปัญหาคือว่า ทรรณะเรื่องความหลุดพ้นในศาสนาทั้งสองจะมีสถานะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันหรือไม่ การศึกษาเปรียบเทียบทรรณะเรื่องความหลุดพ้นของคัมภีร์ทั้งสองจึงน่าจะตอบปัญหาข้างต้นได้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาคัมภีร์ทั้งสอง คือคัมภีร์อุปนิษัตอันเป็นคัมภีร์ของศาสนายุคพระเวท และคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อันเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา

2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาให้ทราบถึงความหมาย และสถานะของโมกษะในทรรณะของคัมภีร์อุปนิษัต อันเป็นคัมภีร์สำคัญของศาสนายุคพระเวท และนิพพานในทรรณะของพระสุตตันตปิฎก อันเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงทรรณะเรื่องโมกษะและนิพพาน ทั้งในด้านที่คล้ายคลึงกันและด้านที่แตกต่างกันของคัมภีร์อุปนิษัตและคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก เพื่อความเข้าใจอันถูกต้อง และเป็นการขยายขอบเขตของความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 คัมภีร์อุปนิษัต จะศึกษาเฉพาะส่วนที่ว่าด้วยเรื่องโมกษะ เฉพาะในอุปนิษัตหลัก 13 คัมภีร์ ได้แก่ พุทธทรรณยกะอุปนิษัต ฉานโทคยะอุปนิษัต โอตเรยะอุปนิษัต ไตตติรียะอุปนิษัต อีศะอุปนิษัต เกนะอุปนิษัต กรุยะอุปนิษัต ปรัศนะอุปนิษัต มุณฑกะอุปนิษัต มาณชุกยะอุปนิษัต เสวตาศวตระอุปนิษัต เกาษีตกีอุปนิษัต และโมตริอุปนิษัต

3.2 คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก จะศึกษาเฉพาะส่วนที่ว่าด้วยนิพพานเท่านั้น โดยยึดคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกฉบับภาษาบาลีอักษรไทย เล่มที่ 9-33

4. ขอบเขตของเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้มีการใช้ศัพท์เฉพาะซึ่งเป็นศัพท์ทางศาสนา มีความหมายและการเขียนเฉพาะต่างไปจากที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป ดังนั้น เพื่อจะทำความเข้าใจให้ถูกต้อง จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในขอบเขตเบื้องต้นก่อน ดังต่อไปนี้ คือ

อาดตมฺนุ เป็นภาษาสันสกฤต ปุงลิงค์ (Masculine) อ่านว่า อาตมัน หมายถึงตัวตนสูงสุด ในระยะแรก หมายถึง ลมหายใจ ภายหลังความหมายของคำว่า อาตมฺนุ ได้เปลี่ยนแปลงไป หมายถึง ความรู้สึก จิตวิญญาณ และเจตภูต ดังนั้น อาตมฺนุ จึงหมายถึง สิ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในสรรพสิ่งเป็นผู้รู้ประสบการณ์ต่าง ๆ และกระทำสิ่งที่ถูกรู้ให้ปรากฏ

พुरुหมฺนุ เป็นภาษาสันสกฤต นปุงสกลิงค์ (Neuter) อ่านว่า พรหมัน หมายถึง สิ่งแท้จริงสูงสุด (อันติมสัจจะ) แรกทีเดียว หมายถึง การบูชาัญญ การสวดอ้อนวอน ต่อมาความหมายของคำว่า พुरुหมฺนุ ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ จนกระทั่งหมายถึง สิ่งที่เป็นมูลการณะของสรรพสิ่ง กล่าวคือ เป็นปฐมเหตุของโลก เป็นที่ดำรงอยู่ของโลก และเป็นที่ยึดคืนมาของสรรพสิ่ง

ชีวาตมฺนุ เป็นภาษาสันสกฤต ปุงลิงค์ (Masculine) อ่านว่า ชีวาตมัน หมายถึง อาตมฺนุย่อย (เป็นส่วนหนึ่งของอาดตมฺนุ) เป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละบุคคลมีอยู่ ถูกจำกัดด้วยร่างกาย เป็นแกนกลางของชีวิต แม้ว่าร่างกายจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ชีวาตมฺนุหาได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยไม่

ปรมาตมฺนุ เป็นภาษาสันสกฤต ปุงลิงค์ (Masculine) อ่านว่า ปรมาตมัน หมายถึง สิ่งสูงสุดหรือวิญญาณสากล มีอยู่ในสรรพสิ่ง เป็นอาดตมฺนุสากล ซึ่งก็คือ พुरुหมฺนุ นั่นเอง

ดังนั้น ในส่วนที่กล่าวถึงคำว่า อาตมฺนุ พुरुหมฺนุ ชีวาตมฺนุ และ ปรมาตมฺนุ ทั้ง 4 คำนี้จึงจะใช้รูปศัพท์ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤต ในรูปที่แจกวิภक्तिแล้วที่ใช้เป็นปรตมววิภक्तिในความหมายเป็นประธานของประโยค

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

5.1 วิธีที่ใช้ศึกษาค้นคว้า การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์อุปนิษัท จบบัภาษาสันสกฤตในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องโมกษะ และพระสูตรตันตปิฎกจบบัภาษาบาลีในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องนิพพานแล้วแปลเป็นภาษาไทย

5.1.2 รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือตำราหรือเอกสารในส่วนที่เป็นคำอธิบายในเรื่องเกี่ยวข้องกับทั้งเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

5.1.3 ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นข้อคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน แล้ววิเคราะห์ผลเพื่อหาข้อสรุปอันเป็นคำตอบของปัญหาในการวิจัย แล้วเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัย

5.2 ลักษณะข้อมูล

5.2.1 ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อุปนิษัตถบับภาษาสันสกฤต และพระสูตรตันตปิฎกในส่วนที่กล่าวถึงเรื่องโมกษะและนิพพาน

5.2.2 ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราและเอกสารต่าง ๆ ในส่วนที่เป็นคำอธิบายและวิเคราะห์ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

5.3 แหล่งข้อมูล

5.3.1 ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ แหล่งข้อมูล ได้แก่ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร หอสมุดสภาการศึกษามหาวิทยาลัย และหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิฉัน

5.3.2 ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ แหล่งข้อมูล ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร และหอสมุดสภาการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยสันสกฤตมหาวิทยาลัยศิลปากร

5.4 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ศึกษาหาข้อมูลจากเอกสาร(Literary Data)ส่วนการหาเหตุผลการตีความและการวิจารณ์ จะนำเสนอในเชิงวิจารณ์เรียกว่า การตีความเชิงวิจารณ์ (Critical Interpretation)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ได้รับความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับทรรศนะเรื่องโมกษะ ทั้งในด้านความหมายและสภาวะในคัมภีร์อุปนิษัต

6.2 ทำให้ได้รับความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับทรรศนะเรื่องนิพพาน ทั้งในด้านความหมายและสภาวะในคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก

6.3 ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันของทรรศนะเรื่องโมกษะและนิพพานในคัมภีร์ทั้งสอง